

491.82

N241

STANFORD LIBRARY

MAY 19 1966

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XI, св. 1—2.

БЕОГРАД, 1961.

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>М. Стевановић</i> : Прилози објашњењу принципа новог правописа	1—15
2. <i>В. М. Мићовић</i> : О тумачењу неких речи и израза у Горском вијенцу	16—29
3. <i>А. Пецо</i> : Вокатив једине неких мушких и женских личних имена	30—43
4. <i>Берислав М. Николић</i> : Прилог проучавању порекла шумадјско-војвођанског дијалекта	44—56
5. Језичке поуке	57—61

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник дописник др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

Научно дело

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА
БЕОГРАД

Слог: „Научно дело“, Београд, Вука Караџића 5.
Штампа и повез Графичког предузећа „Академија“, Београд, Космајска 28.

НАШ ЈЕЗИК

Књига XI

Нова серија

Св. 1—2

ПРИЛОЗИ ОБЈАШЊЕЊУ ПРИНЦИПА НОВОГА ПРАВОПИСА

Колико нам је познато, до сада се није појавила ни једна стручна оцена Правописа српскохрватскога књижевног језика који је израдила комисија од једанаесторице језичких стручњака Хрвата и Срба, а који је изишао из штампе пред крај прошле, 1960. године. Али се то, сигурно, не може објашњавати тиме што нико не би имао шта о њему и стручно да каже, него што се сви они чију је пажњу Правопис привукао углавном задржавају на значају који ће ова књига одиграти у културном животу наших народа. А с те стране цела наша јавност углавном позитивно прима.

Иако је прошло само неколико месеци откако је Правопис предат јавности на употребу, он се већ увелико примењује у свим областима нашег културног живота. И интерес за њега, онакав какав је био пред његово објављивање, не опада, него, рекло би се, још увек стално расте. Организације и установе доносе одлуке да у своме делокругу примењују нови правопис, издавачка предузећа — да своја издања само њиме штампају, а школе су га прогласиле обавезним у настави. Већ се појављују и часописи, па и књиге, писане новим правописом, а дневни се листови још од његове појаве искључиво њиме штампају. Редакције неких од ових листова толико га успешно примењују да у њима још нисмо запазили ни једног случаја огрешења о одредбе новог правописа. Други у понечему заостају. Али сигурно не никада зато што не би хтели да прихвате оно што је ново у њему, него им гдекад понешто само подсвесно промакне, као што неким промиче да *нећу*, нпр., напишу као две речи зато што су тако

навикли. Други ће опет у *ствари* или на *жалости* написати као једну сложену реч, тј. заједно, — не зато што не могу прихватити нову одредбу по којој те речи треба писати одвојено, овако како смо их ми овде написали, него због тога што то умакне њиховој пажњи. А не може се, наравно, ни очекивати да сви правописна правила савладају за овако кратко време. Онај ко је целога века употребљавао граматичку интерпункцију, рецимо, не може одједанпут, преконоћ тако рећи, сасвим успешно применити слободну. Ипак ту има и нешто што тражи извесна објашњења. Има погрешног интерпретирања појединих одредаба Правописа и недовољног схватања принципа на којима се ради правопис — мислимо: правопис уопште и овај правопис посебно. А има и несхватања сложених принципа, гдекад, рекло би се, контрадикторних, на основу којих се утврђује правописна норма у појединим посебним случајевима. Зато ће бити корисно да се на овим проблемима и овде задржимо.

Осврнућемо се прво на нека питања правописног речника, јер у њему, управо, има највише нејасних ствари. Ово се бар може закључити по честом тражењу објашњења: зашто неке речи треба писати у облику какав им је дат у речнику и како треба писати неке друге којих у речнику нема. А понекад ни објашњења која се дају на та тражења не могу задовољити. Ми овде можемо говорити о оним омашкама које су се тамо поткрале при сређивању речника на брзину. Те омашке ће се побележити, исправити и на погодан начин ће с исправкама бити упознати сви имаоци Правописа, тако да ће сви они моћи да их унесу у своје примерке књиге. Овде ћемо, принципа ради, и зато што нам се то непрестано тражи, само нешто споменути.

У речнику, рецимо, стоји да се човек из Аде зове *Адачанин*, а требало је рећи *Ађанин*; човек из Ниша — *Нишевљанин*, а треба *Нишлија*; човек из Пећи *Пећанин*, а треба *Пећанац*; човек из Бјеловара — *Бјеловарац*, а треба *Бјеловарчанин*. Ово из разлога што је принцип да за књижевни језик буде обавезан онај облик имена етника (становника појединих места) који она имају у народу дотичног места, исто онако као што је обавезан такав облик властитих (личних и географских) имена, што је нарочито истакнуто у правописним правилима (на стр. 32. т. 41. и стр. 34. т. 44. д и е).

Доста њих поставља питање да ли је допуштено употребљавати и речи које нису унесене у правописни речник ако за одговарајуће појмове у њему има речи другог облика. Многи питају да ли нови правопис допушта да се употребљавају, нпр., *боксер*, *шенисер*, *кошаркаш* и друге неке речи којих нема у речнику. Оваква се питања постављају из недовољне обавештености о томе шта улази у правописне речнике.

Правописни речник је, у ствари, попис правилно написаних речи које за правопис представљају неки проблем. Такав проблем представљају речи: *боксач*, *шенисач* и *кошарач*, које се у нашем језику употребљавају напоредо с речима *боксер*, *шенисер*, *кошаркаш*. И прве од ових речи, у облику са сугласником *ч* у себи, за правопис су занимљиве по томе што многи греше мешајући *ч* са *ћ* због сличности тих гласова у изговору. Сличан проблем, и уопште никакав проблем, за правопис не представљају ове речи у оном другом облику, без сугласника *ч*, и зато оне у томе облику нису унесене у правописни речник. Па и поред тога је, можда, боље било ставити: *боксач* поред *боксер*, *шенисач* поред *шенисер*, *кошарач* поред *кошаркаш*. Тиме би, сигурно, била отклоњена свака недоумица у којој се често налазе они што нису упућени, и не морају бити упућени, у карактер правописних речника. Људи се питају и зашто су у речник уношене речи које имају пејоративан, погрдан призвук, када тамо већ нема обичних речи основног значења; случај са речју *официрчић* и другим изведеницама од речи *официр*, која није ушла, нити је било потребно да уђе у правописни речник.

Из овога се већ види да питање правописа и речника уопште не треба мешати, а њих опет није свакад могуће ни разграничити. Само речи које собом представљају проблем за правопис, по правилу, улазе у правописни речник. А ни ту није могуће одвојити правописне од чисто лексичких момената. Речи *срећа*, *срећан* и *срећно*, нпр., ушле су у речник зато што су, као све речи са сугласником *ћ*, занимљиве за правопис, рекли смо већ, због мешања овога гласа са сугласником *ч*. Реч *срећно* је опет морала да се унесе јер је дата као пример за једно значење о коме је било речи у правописној теорији (в. Правопис т. 86 а). А некоме се — управо, ми мислимо измишљеноме, проф. Буквићу, који се у дневној штампи (у Борби) јавља као најчешћи интерпретатор правописних

правила — није допала; она му смета као дублет уз исту реч са *ћ*, утолико више што је сматра неисправном. А она, међутим, није неправилна. Иако је изведена од *срећа* и има, према томе, у основном делу сугласник *ћ*, не треба заборавити да се поједини гласови у додиру с другим гласовима мењају; изменио се у овој речи и сугласник *ћ* испред *н*, прешавши у томе положају, по познатом фонетском закону, у сугласник *ӣн*, па смо тако у овој речи место *ћн* добили *ӣн*. Али се та измена није извршила свугде у нашем језику, него се у речима с том основном чува и група *ћн*. Тако је ова у ствари иста реч остала да живи у два унеколико различна облика — *срећно* и *срејно*. Први је нешто чешћи на истоку, а други на југозападу и западу. Подсетићемо професора из Београда, који приговара употреби облика *срејно*, да се тај облик чује у народу и на овој страни, и да су га употребљавали и српски писци, а не само хрватски, код којих је несумњиво чешћи. Ми смо га, за ову прилику при летимичном прегледу, нашли код Његоша (На десну се *срејну* нагнем страну. Мање пјесме, Београд 1912, 88; Поведи ме *срејни* дух небесни. Луча, 18); Вука Караџића (Куд год ходила *срејна* била. Нар. прип., 176); Јована Илића (Овим *срејним* победама. Кратка историја, у Београду 1853); К. Руварца (*Срејно* ти било. Кратки списи I, 96; *Срејан* пут, исто, 140); Љ. Недића (Лепота је у лепом и *срејном* опису јутра. Критичке студије, Београд 1910, 24); Ж. Павловића (Једним *срејно* испаленим метком запали непријатељски воз. Битка на Јадру. Београд 1924, 575); Рад. Перовића-Тунгуза (Хаиралах — *Срејно!* Горштакиње, 3). А има га, сигурни смо, и код више других српских писаца. Ова реч је, дакле, и у облику са *ӣн* правилна у употреби као год и у облику *срећно*. Па када је тако, зашто да ова реч у оба облика, зашто тј. да и једна и друга реч не остане једна поред друге док једна другу не потисне из употребе. А ако се то деси, као што мислимо да ће се десити, нико не треба да зажали за оном које нестане, али не треба ни тражити да се било која од њих прогони, када су и једна и друга језички правилне, и обе још у широкој употреби.

И Правописна комисија је желела и сви треба да пожелимо што мање двојстава у језику, нарочито када је нека језичка особина у једном облику у искључивој употреби код Хрвата, а у другом код Срба, ако таквих случајева уопште има. Али не мо-

жемо одобрити ни онима што се одвећ залажу за двојства. Јер не треба заборавити оно што је стално истицано, а што је врло добро познато, да се и приступило састављању заједничког правописа управо ради свођења тих двојстава на што мањи број. И ми не можемо одобрити анонимном писцу који у Борби (од 30. XII 1960) некако свесрдно истиче потребу чувања дублета. А да то не одговара интенцијама с којима је састављан нови заједнички правопис, свестан је и он сам. То се лепо види по његовој жељи да му име остане у тајности.

Што се пак конкретног примера тиче, тј. његове захтева да поред речи *милион* у употреби треба да остане и *милијун* — ми се с њим можемо сложити из истог разлога који смо дали објашњавајући употребу речи *срећно* и *срећно*. Јер не треба сметати с ума да *милијун* није у употреби само код хрватских писаца и у говору по хрватским крајевима, него га има и код Срба, дакако и код српских писаца. И не тражећи много, ми смо га нашли у језику Ђ. Даничића, Вл. М. Јовановића, М. Шапчанина. А улога ових писаца у развоју књижевног језика код Срба није баш безначајна. С анонимним писцем се пак не бисмо могли сложити у мишљењу да су само на једној страни туђе речи примане преко народа, а на другој неким другим путем. Да није тако показује већ и овај пример. А којим се путем примају туђе речи у наш језик, — то није непознато и о томе не треба олако говорити, не бар без навођења довољног броја чињеница.

Неко је ту скоро у дневној штампи, исправио назив становника Малте који је дат у правописном речнику, устврдивши да није добро *Малтешанин*, како је у томе речнику означено, већ да треба говорити и писати *Малћанин*. Ово, међутим, неће бити тачно, иако је ова реч тога језичког пуристе добро направљена, не само према *Сенћанин* од Сента него и према бројним образовањима имена становника наставком — *јанин* (-анин) његовим додавањем на основу имена одговарајућег места (исп.: *Београђанин*, *Карловчанин*, *Крагујевчанин*, *Силићанин*, *Шапчанин*, *Ријечанин*, *Сењанин* и сл.). Када је реч о становнику Малте, принцип о творби његова назива није баш сасвим исти, углавном зато што је ту у питању страни назив. А уосталом, ни сви називи становника наших места и наших земаља не образују се по истом калупу, за шта се као доказ могу дати горе наведени називи ста-

новника Аде, Ниша и др., па затим примери као што су *Пришћивац*, *Пљевљак*, *Тузлак*, па и *Пироћанац*, *Врањанац* и др. А што је главно, становник Малте код нас и није називан, или је бар знатно ређе називан, Малћанином, мада је тако означен у по неком речнику¹, као што се становник Египта, рецимо, зове *Египћанином*, становник Крита — *Крићанином* или Кипра — *Кипријанином*, него *Малћесцем*² или *Малћезом*, знатно ређе, и чешће, свакако најчешће — *Малћезанином*³, па је зато, управо, овоме последњем називу с разлогом дато преимућство у правописном речнику. А ево још зашто. Ми нисмо сами правили основно име становника Малте, него смо га готово добили, вероватно од Енглеца (и није чудо зашто баш од њих), који Малтежанина зову *Maltese* (у изговору Малтиз), од Француза, који за становника Малте кажу *Maltais* или, још највероватније, од Талијана, у чијем језику ово име гласи *Maltese*. А могли смо га примити и из језика којег другог народа. Главно је да је тај назив прихваћен у облику *Малћез* — *Малћези*. И могао се у том облику одомаћити, као што су одомаћени називи народа Енглец — Енглези, Кинез — Кинези и други слични називи. Али он, свакако због тога што се ређе употребљавао, ни у томе облику није ухватио дубљег корена у језичком осећању наших људи, него се Малтез све више стало осећати као основа на коју је требало додати неки наставак за означавање грађанина неке земље или места. А како је за ово — у томе ћемо се сви сложити — најчешћи наставак — *јанин*, он је додат, сада на замишљену основу Малтез-, па смо добили назив *Малћезанин*, који се код нас најчешће употребљава и којем се, већ с обзиром на то, а ни у вези с показаним начином творбе, не могу чинити никакви озбиљни приговори.

Нису сви добро схватили ни принцип по коме властита имена и других несловенских а и словенских језика, ако су код нас одавно примљена и одомаћена, — треба употребљавати у одомаћеном облику, макар се она и не слагала с изговором који имају у

¹ Под тим именом означен је у Енглеско-српскохрватском речнику од Ристића, Симића и Поповића, Београд 1956.

² М. Вујаклија у своме Речнику страних речи за доморода и становника Малте које *Малћезац*.

³ Овај назив је дат у Немачко-српскохрватском речнику Ристића и Кангрге, затим у Енглеско-хрватском гјечнику Dr R. Filipovića i dr.

дотичном језику. Штавише, није тачно интерпретиран ни текст правописа када су се на основу онога што у њему стоји називи македонских градова *Скопља* и *Бишпоља* стали писати у облику који имају у самом македонском језику. У Правопису се (у т. 212) сасвим јасно каже да поред неких осталих и називе ова два македонска града у нашем језику треба изговарати и писати у досадашњем српскохрватском облику. Истина, у белешци иза наведене тачке стоји и да се њихов македонски облик може уносити на географске карте или се употребљавати још у поштанском саобраћају и у железничким возним редовима — свакако искључиво из практичних разлога: да не би било неспоразума при доласку писама, односно путника у та места. Међутим, када се у сваком српскохрватском тексту пише *Скопје*, *Бишпола*, у *Скопју*, у *Бишполи*, то је, и поред супротних, ничим не доказаних, тврдњи исто као када би се говорило и писало у *Прахи*, у *Роми*, у *Љвову* (место у *Прагу*, у *Риму*, у *Лавову*). Можда когод мисли да се Македонцима чини неправдо ако се њиховим градовима дају називи које они немају у македонском језику, и можда ће когод неупућен запитати није ли то неко посрбохрваћивање ових македонских географских назива. То ни најмање, јер ми властитим именима само из појединих наших дијалеката у књижевном језику дајемо облик који она имају у томе дијалекту; кажемо *Силити*, нпр., *Лички Осик*, *Ливно*, *Ориовац*, *Хорвајти*, иако у сваком од ових примера имамо по неку некњижевну особину (в.т. 36, 41. и 44. е Правописа). Књижевни облик страних властитих имена је, дакле, онај који је код нас одомаћен. А за *Скопље* и *Бишпољ* давно су одомаћени ови њихови називи, и у српскохрватском језику њих једино треба употребљавати, како смо једном приликом то раније образложили у чланку *Транскрибовање неких македонских имена* (Наш језик, књ. I, н.с., стр. 278—284).

Када бисмо стали на гледиште оних што *Скопљу* и *Бишпољу* у нашем језику дају македонске облике, ми бисмо, с обзиром на наш овде приказани принцип, називе тих градова третирали као називе из неког од дијалеката српскохрватског језика. А ми их, међутим, третирамо онако како се они једино могу и морају третирали, као одговарајуће речи других словенских језика, из којих су многа властита имена обликом својим такође прилагођена српскохрватском језику. Поред споменутих имена: *Праг* (чешко

Прага) и *Лавов* (укр. *Львів*) указаћемо и на имена руских градова *Керч*, *Перм*, *Твер* и др., који у нашем језику имају облик мушког рода, иако су у руском језику женског (ово нарочито у односу на назив града Битоља, који у српскохрватском такође има облик мушког рода, и поред тога што је у македонском језику женског). И никоме не пада на памет да овим именицама даје облике који оне имају у руском језику (*Перм—Перми*, *Керч—Керчи*), нити ико помишља да се тиме и у чему Русима чини нажао. А већ је познато да је некадашњи облик именице *Скојје*, који је у македонском језику такав остао до данас, а такав до пре неколика века био и у српскохрватском језику, — у овом последњем пре више од 250 година дао *Скојље*. И где да се то сада враћа натраг?

Оно што се у нашем језику употребљава скоро три века не може се мењати и када би било случајно добивено, ако се уопште може говорити о случајним појавама у језику.

Постављају нам и питање није ли противречно што се прописује да се на једној страни пише *Лењин*, а на другој *Љермонџов*; у првом случају, дакле, руско меко *л* (испред *е*) преноси се у наш језик као *л*, а у другом исти тај глас, и у истом положају, као *љ*. Људи с добрим језичким осећањем ће на то одговорити да је тако уобичајено, и тако треба изговарати, па и писати, у једном случају на један, а у другом на други начин. А ми можемо рећи да је ова разлика и фонетски условљена, лингвистички, дакле, потпуно оправдана. Њу објашњавамо деловањем закона дисимилације. Зато што се у оба случаја једнако меко руско *л* (које је ближе нашем *љ* него гласу *л*) у првом случају налазило на блиском одстојању од такође меког *њ*, разједначило се од овога, изгубило је, тј., своју умекшаност, те смо добили *л* (*Лењин*). У другом пак случају није било тога, ни било каквог сличног услова под којим би руско меко *л* при преношењу у наш језик изгубило своју умекшаност, па је дало сугласник *љ* (*Љермонџов*).

На почетку чланка смо истакли да модалне изразе: *нѧ жаљбѧи* и *у сѧвѧри*, неки још по навици пишу као по једну реч, иако једна одредба новог правописа захтева да се њихови делови растављено пишу. Ми нећемо рећи да се не може наћи оправдања и за састављено писање делова и једног и другог израза. Али принцип који је сада, мислим у новом правопису, узет за састављено или

одвојено писање појединих речи очевидно захтева да ово остану изрази од по две речи, које ће се, и насупрот знатној померености њихова значења, писати одвојено јер се делови у њима још чувају као засебне речи. И то је, мислим, довољно јасно. А ми ћемо се ипак на ова два случаја задржати зато што је неко ту скоро (у Борби од 31. XII 1960) учинио приговор на ову правописну одредбу, пре свега због тога што се у њој оба примера третирају на исти начин. А пошто је приговор тамо, а и иначе, остао без коментара, он би могао кога завести, па се ми зато на њ осврћемо. Приговарач сматра да је правописно упутство према коме на *жалоси* треба писати овако, као две речи, у супротности са граматичким правилом које говори да су предлози ненаглашене речи. Он добро осећа да је у првом примеру акценат одиста на првоме делу. Добро је упамтио и да у граматицама стоји да предлози немају својих акцената. Али је сметнуо с ума да се у свакој опет граматици где се иоле озбиљније третира питање акцената такође говори о преносењу акцента с првог слога падежних облика уз које предлози стоје. И то не само у случајевима са оваквим некадашњим предлошко-именским везама које су постале прилошким модалним изразима већ и тамо где се у њима још чува значење падежних односа, као у примерима *на рѹку*, *идд главу*, *низ воду*, *на ноге*, *на ѿѿи*, *иред кућу*, у којима би, према изнетом гледишту, делове требало писати састављено. Значи да околност што се акценат с именичког дела пренео на предлошки део израза *на жалоси* сама за себе ни у ком случају не условљава састављено писање делова тога израза.

С друге стране, ни по чему нема већег оправдања у *сивари* писати одвојено на основу тога што у овоме изразу акценат није на предлогу. Мерило за одвојено писање делова и овога и било ког израза у нечему је другом, у ономе, наиме, што смо мало пре истакли, а не у месту акцента. Што се акцента пак тиче у односу на стварање сложеница, довољно је да цео израз чији ће се делови слити у једну реч добије само један акценат, који је често на првом, а може бити и на ма коме другом слогу, само не на последњем, наравно. Као доказ за ово ми можемо навести више некадашњих израза чији су се делови срасли у сложеницу, па се зато, наравно, и пишу као једна реч: *надушак*, *наизуси*, *наиречец*, *оддзго*, *оддздо*, *унѿкрси*, *укѿишац* итд.

У посебним струкама се у примени Правописа, бар како нам кажу они што раде у тим струкама, наилази на мале тешкоће. Ми, међутим, не сматрамо да има објективних тешкоћа, него је у питању субјективан однос према ономе што је досад у пракси примењивано. Ту је на првоме месту писање скраћеница у војној администрацији и војној литератури уопште.

Ми допуштамо да је потреба за скраћеницама у овој области сигурно већа него ма где другде. У војсци се, нарочито у рату, врло често одвећ много рачуна с временом. Наредбе су, када се изричу, обично лаконске, а када се пишу, јавља се потреба да се многе речи у њима скраћују. Ипак не треба заборавити да наредбе пре свега морају бити јасне. А ми сумњамо да оне могу бити такве ако је у њима претерано много скраћених речи. И прекомерно скраћивање треба избегавати пре свега ради постизања што веће јасности. Али и ако допустимо овде нешто већи број скраћеница него у другим областима, нема никакве потребе да се мењају принципи скраћивања који важе за наш језик уопште, и који су дати у новом правопису. А ти су принципи: да се при скраћивању називи од више речи с функцијом властитих имена пишу великим почетним словом сваке или скоро сваке те речи, и да се та слова пишу једно до другог без тачака између њих или иза њих (ЈНА, ЦДЈА, ЈРМ, ЈРВ итд.). Ако се пак у војној администрацији и литератури јави потреба за скраћивањем речи, а она се ту, рекосмо, често јавља, — те се речи такође и по новом правопису могу скраћивати, уколико је њихово скраћивање уобичајено. Али називе заједничког (а не властитог) карактера треба писати малим словима и на крају сваке скраћенице ставити тачку. Као што пишемо *г.* (година), *м.* (месец), *р.* (разред), *бр.* (број), *стр.* (страна), *гимн.* (гимназија), *стѹо.* (студент), — тако треба писати и *пеш.* (пешадијски пук), *арти.* (артиљеријски пук), *к.* (кота), наравно ако се ове речи скраћују. Међутим, писати скраћенице у којима ће једно мало слово бити, рецимо, између два велика или мало на крају, или прво једно и онда два велика па после једно или више малих и тако што слично, мислим да не може бити прихваћено, јер таквог скраћивања немамо у другим областима културног живота, па би оно и у овој посебној области причињавало огромне тешкоће, управо онима за које се пише. Ради умањавања тих тешкоћа, било би у интересу да се и тамо

скраћенице сведу на што мању меру, као што их је живот у свим другим областима наше културне делатности већ свео на веома ограничен број.

Опет у вези с питањем писања скраћеница има један мали неспоразум између оних који сматрају да могу тумачити одредбе новог правописа и правописне принципе уопште и неких другова који их примењују у једној другој установи. Мислимо да тај неспоразум није тешко отклонити пошто се тиче готово само једне скраћенице, истина у неколиким њеним функцијама. Реч је о скраћеници ПТТ (Пошта, телеграф и телефон), уз коју долазе још и ТТ и ТТТ. Ми не можемо предлагати уклањање ових скраћеница јер су оне, колико смо упућени, међународног карактера. А и када оне не би биле такве, нема никакве потребе за њиховим уклањањем зато што се ни по чему не разликују од многих наших скраћеница-етикета, тј. од скраћеница које нису постале праве речи, него се увек употребљавају у истом облику, без икаква знака промене по падежима или чему сличном. И неспоразум није у томе, већ у чињеници што су, кажу нам, поред те у употреби и скраћенице *йййй*, *ййй*, и *ййййй*, дакле с малим словима, које се, то нам такође кажу, употребљавају с придевским значењем: *йййй* службеник, *йййй* служба, *ййййй* саобраћај (што значи поштанско-телеграфско-телефонски службеник итд.).

Морамо признати да је штета што једна тако уобичајена сложеница није унета у нов Правопис. Да је она тамо дата, неспоразума не би било никаквог. А да би се постојећи неспоразум отклонио, ми поводом наведених скраћеница које се употребљавају у поштанско-телеграфско-телефонској служби можемо рећи најпре да скраћенице придевског значења, осим уколико улазе у састав неког назива, код нас нису у обичају. Али, допуштамо да се овде јавља потреба за њима. Ако не за њима свакако за именичким облицима који ће вршити њихову службу. А онда ту можемо употребити скраћеницу ПТТ (и ТТ, одн. ТТТ); можемо, наиме, говорити и писати служба ПТТ или службеник ПТТ. Писати ову скраћеницу с придевском службом малим почетним словом — према принципима нашег скраћивања никако не би било могуће. Мала се слова, истина, могу писати, али, како смо малопре рекли с тачком иза сваког од њих, и то у именичкој, а не у придевској служби, дакако када се те именице односе на овај појам као за-

једнички. Место *пошта*, *телеграф*, *телефон* уопште, тј. када оне значе било коју пошту а не установу или организацију, може се написати скраћеница *п.т.т.* (а не ни овде *пшш*).

О писању једних великих, а других малих слова без тачке, рекли смо већ пре што је било потребно казати. (Када се стављају тачке иза сваког скраћеног дела, онда, наравно, може доћи прво велико, а друга мада слова, дакако еко се те речи пишу таквим словима: *С.к.з.* = *Српска књижевна задруга*, која се скраћује и као *СКЗ*). А ако се намеће придевска употреба овакве скраћенице, она се мора третирати као свака непроменљива именица у придевској служби; мора се, наиме, место наставка који недостаје, иза те скраћенице а испред речи коју одређује, ставити цртица: *ПТТ-службеник*, као што се ставља у идентичним по суштини случајевима са: *Херцег-Новим*, *сиомен-йлочом*, *кремен-каменом*, *узор-мајком*, *иван-цвейом*, *радио-аматером*, *генерал-мајором*, *Узун-Мирком*, *Хаџи-Бером*, *Хајдук-Велком*, *газда-Миширом*, *Чича-Илијом*, *Змај-Јовом* и др. (в. Правопис, т. 87. б, h и i), у којима се прва именица употребљава у функцији придева, а цртица иза ње се ставља место наставка, кога дотична реч уопште нема (*Узун-*, нпр., *Хаџи-* и сл.) или се сама у дотичној функцији употребљава без икаквог наставка (први део полусложенице у свим осталим сада наведеним примерима). Као у *ПТТ-службеник*, с придевском функцијом те скраћенице, иза ње ће се упстрелбавати цртица и у примерима: *ПТТ-служба*, *ПТТ-саобраћај*, *ТТ-везе*, ако се скраћенице односе на службеника, службу, саобраћај и везе одређене установе, односно организације. Или ће се скраћенице писати малим словима с тачком иза сваког од њих и цртицом иза последње тачке а испред именице коју скраћеница одређује и с њом, у ствари, као и у случају када се скраћеница пише великим словима, чини полусложенице: *п.т.т.-службеник*, *п.т.т.-служба*, *п.т.т.-саобраћај*, *п.т.т.-везе*, ако се мисли на службеника, службу, саобраћај и везе било које установе дотичне струке.

Скретали су нам пажњу, а и сами смо запазили да се неједнако пишу нека наша муслиманска имена (и презимена): у једним случајевима фонетски, а у другим уз чување изворног начина писања. И не може се рећи да и одредбе новог правописа (т. 76, 2. други став) не допуштају то двојство. Али ваља истаћи зашто је у Правопису ипак и ту дато преимућство фонетском начину

писања. Па свакако, прво, зато што је наш правопис у целини заснован на принципу фонетичности, па се, доследно том принципу, свугде где нема посебних разлога, све речи пишу онако како се изговарају. Између осталих тако се пишу и сва властита имена, поготову наша имена. Састављачи Правописа сматрају да су и наша муслиманска имена *Ейхем* (*Едхем*), рецимо, *Мийхад* (*Мидхад*) и *Суйхија* (*Субхија*), иако, као и многа друга имена, као *Михило*, нпр., *Петар*, *Стефан* и низ других туђег порекла и к нама дошла црквеним путем, — већ самим тим што се вековима дају нашим људима, постала речима нашега језика. А пошто је тако, нема никаква разлога не подврћи их захтевима нашег правописа, тим пре што су се она, по природи нашег језика, сама морала подврћи његовим фонетским законима, те се изговарају у облику у коме смо их дали испред заграда. И само знајући да понеки људи своја имена пишу у облику с неизмењеним основним сугласницима, састављачи правописа су допустили и могућност да носиоци тих имена користе своје право да се могу потписивати како желе, као што је доскора код нас било (а можда и сада има) људи који су се потписивали: *Суббойић* или *Јоановић*. Али пошто то уопште не одговара изговору, а ни преношењу изговора у писмо, мислим да нема потребе ни то, ни било шта друго, одржавати у правопису, када му већ нема основа у језику.

И најзад, неколико речи о приговорима који се чине зато што у новом правопису нису обухваћени сви могући случајеви начина писања великих слова.

Једни примећују да није речено како треба писати називе предузећа. Тамо, одиста, предузећа нису споменута, али је јасно да за њих вреди оно исто што је казано о начину писања установа и организација. Називе, дакле, треба писати почетним великим словом прве њихове речи, а све остале речи у називу пишу се малим словом, уколико се нека од њих сама по себи не пише великим, нпр.: *Индусџерија мошора у Раковици*, *Фабрика аутомобила у Прибоју*.

А ако се за неко предузеће или установу даје његово посебно име, онда се то име, дакако, пише великим почетним словом, управо зато што је посебно, без обзира на његово место у називу, тј. без обзира на то да ли се налази на почетку назива или где било у њему. А општи делови његови, од којих се први пише великим

словом када се употребљава без посебног имена, — будући да сада имају општи карактер, пишу се малим почетним словом: *фабрика машина и алајљика Иво Лола Рибар у Железнику, новинско-издавачко предузеће Борба, гимназија Јован Јовановић Змај у Новом Саду, универзитетска библиотека Светозар Марковић*. Са овима су потпуно идентични називи: *хошел Москва у Београду, хошел Црна Гора, ресџоран Ловачки рог у Загребу* и сл. Употребљени без посебног имена, ови исти називи ће се писати: *Фабрика машина и алајљика у Железнику, Универзитетска библиотека у Београду, Гимназија у Новом Саду*, јер нам сада једино велико почетно слово обележава посебност ових предузећа, односно установа.

Други питају како треба писати називе држава које више не постоје, рецимо називе некадашње *Ошманске Империје, Ејирске Десјотшине, Краљевине Хрвајске, Кијевске Кнежевине, Трајезундског Царства* и др. Па, свакако, као и називе постојећих држава — великим почетним словима сваке речи. А ако неједнако пишемо називе живих и називе некадашњих поглавара држава: прве великим почетним словом (дакако када се том титулом замењује име дотичног шефа државе), а друге малим, — ми ово чинимо због тога што је писање великим словом овде уобичајено из части, као што се из части у личном обраћању особа с којом се говори ословљава са *Ви*, и то се *Ви* такође пише великим почетним словом. А државе се, и садашње и оне које су некада постојале, једнако пишу великим словима сваке речи да се тиме означи њихова посебност.

Трећи се питају зашто се прави разлика у писању између имена појединих проналазача и фабриканата-произвођача и истих имена њихових проналазака, односно фабричких производа (између *Ренџена* и *Форда* (као лица), с једне, и *рендгена* и *форда* (као апарата и машина), с друге стране, и зашто да се и имена проналазача, односно производа-фабриката, не пишу великим почетним словима када су то властита имена њихових проналазача, односно њихових произвођача-власника. За њих је то, кажу, исто као када се једном предузећу, установи или организацији да име неке знамените личности или значајног места, у коме случају се дато име обавезно пише исто онако као кад се њим означава дотична личност, односно место (указујемо на пример *универзитетске библиотеке Светозар Марковић*). То су, међутим, две сасвим разли-

чите ствари. У овом последњем случају се узето име односи на посебан појам, а посебност се обележава великим словом. У случају с проналасцима и производима-фабрикатима који су названи именом њихова проналазача или власника-произвођача немамо поједине предмете, већ на стотине, хиљаде и милионе сличних предмета, и њихово је име заједничко, па било откуда да је узето; и зато га треба писати малим словом, макар каквог порекла оно било.

М. Сивановић